

STICHTING KRUISEN EN KAPELLEN IN LIMBURG

Swalmerstraat 100 – Postbus 470 – 6040 AL Roermond – Tel.: 0475 - 386888

NIEUWSBRIEF NR. 24

januari 2004

ER WORDT AAN DE WEG GETIMMERD

Letterlijk is dat de afgelopen tijd gebeurd bij het onderhoud en herstel door u van de vele monumentjes van devotie in onze provincie. Een hoogtepunt vormde daarbij de unieke inzegening van een Heilig-Hartbeeld in Castenray, waarover u in deze Nieuwsbrief nog meer kunt lezen.

De nieuwsbrief wil u op de hoogte houden van wat er binnen de stichting en de organisaties in de provincie leeft. U bent bij deze uitgenodigd om bijdragen te leveren. Hebt u iets interessants meegeemaakt? Staat er een merkwaardig kruis of een bijzondere kapel bij u in de buurt? Wilt u iets kwijt over uw eigen organisatie, hebt u iets in de aanbieding of bent u al lang op zoek naar een bepaald kruis of beeld? Hebt u een vraag over herstelproblemen of wilt u anderen juist een tip geven? Neemt u dan contact op met secretaris Harrie Knoors. De nieuwsbrief is voor u, maar ook door u.

Wat onze stichting betreft, is er veel nieuws te melden. Het vloeit allemaal voort uit de Inventarisatie 2000, waaraan de meesten van u hebben meegewerkt. Daarvoor nogmaals onze dank.

Achter de schermen zijn we in Roermond nu druk bezig met het werk rond het standaardboek en de bijbehorende cd-rom, die naar aanleiding van de Inventarisatie 2000 zullen verschijnen. Kort geleden kregen wij daarvoor belangrijk nieuws uit Maastricht; het provinciebestuur is bereid om ongeveer de helft van de totale kosten op zich te nemen. Deze subsidie is voor de stichting een enorme opsteker en een stimulans om verder te gaan. We zijn nu bezig met meerdere andere mogelijke sponsors en alle gemeenten in Limburg te benaderen om de begroting vóór nieuwjaar sluitend te krijgen. Dat zal nog moeilijk genoeg worden, het gaat om duizenden euro's.

In de voorjaarsbijeenkomst in Heerlen kregen we steun aangeboden van de heer Van Gelder om de inventarisatie in Zuid-Limburg verder op gang te helpen. Dat gebied is namelijk een probleem voor ons. De gegevens van Noord-Limburg zijn nu compleet ingeleverd en het midden van de provincie toont nog wat hiaten, maar het zuiden werkt helaas slechts matig mee. Nu komt daar gelukkig meer

schot in de zaak. Toch bestaat het gevaar, dat sommige plaatsen niet in het boek of de cd-rom opgenomen kunnen worden wegens gebrek aan gegevens. Dat zou meer dan jammer zijn, zowel voor de inventarisatie zelf als vanwege het feit, dat enkele belangrijke dorpen en steden dan schitteren door afwezigheid. Intussen worden de lijsten, die wél ingestuurd zijn, via het provinciehuis gedigitaliseerd. In de kantoren van het bisdom zitten geregeld enkele mensen van ons de gegevens te controleren. Het is een erg omvangrijk en tijdrovend werk, maar dat hebben we er graag voor over. Straks komt alles op de cd-rom en onderzoekers kunnen de gegevens ook gebruiken als studiemateriaal. Het ligt in de bedoeling om op de website van ons een rubriek te zetten, waarop die gegevens geactualiseerd worden. Voor die site zijn we nu doende de aanzetten te maken. U begrijpt wel, dat we niet alles tegelijk kunnen aanpakken, en de Inventarisatie 2000 en de fondsenwerving gaan nu voor.

Aan de inhoud van het boek wordt ondertussen al gewerkt. Kerkhistoricus prof. dr. Peter Nissen uit Nijmegen, uit Roermond geboortig, is de hoofdredacteur van een team van ongeveer tien schrijvers, die allerlei aspecten van het thema "Monumentjes van vroomheid in Limburg" zullen gaan belichten. De bedoeling is, dat het boek bij gelegenheid van de viering van ons gouden jubileum, in februari 2005 gepresenteerd wordt. Dat gaat gebeuren bij de opening van een tentoonstelling over hetzelfde onderwerp in het Limburgs Museum in Venlo. Daarover meer in een volgende nieuwsbrief.

Onze feitelijke verjaardag is op 12 juli 2004. Organisatorisch is het niet haalbaar om het boek dan klaar te hebben, het begin van de vasten in 2005 halen we wel.

U mag vanwege ons 50-jarige bestaan een presentje tegemoet zien; rond de grote dag kunt u een bijzondere nieuwsbrief verwachten. Hoe een en ander zal gaan in februari 2005, zult u later nog horen, bijvoorbeeld op de volgende voorjaarsbijeenkomst, die in Midden-Limburg georganiseerd zal worden. U krijgt daar nog een uitnodiging voor.

In afwachting van een en ander wenst de stichting u gezegende kerstdagen en een voorspoedig 2004 toe.

Koos Swinkels, voorzitter

HET HEILIG HARTBEELD BIJ DE ST.MATTHIASKERK TE CASTENRAY

Reeds voor de Tweede Wereldoorlog stond voor de Castenrayse St.Matthiaskerk een manshoog H.Hartbeeld met gespreide armen. De Christusfiguur was getooid met een lange mantel en het markante beeld stond op een 1m50 hoge, robuuste sokkel. Tegen de voorkant van de sokkel was een natuurstenen plaat met tekst bevestigd. Welke tekst is helaas onbekend. Het H.Hartbeeld werd opgericht in 1926 en kostte toentertijd f 625,-.

Toen de Duitsers in november 1944 moesten vluchten voor de oprukkende Geallieerde troepen, lieten ze eerst de kerktoren springen, omdat deze als uitkijkpost kon dienen voor de vijand. Bij de explosie werd ook het fraaie H.Hartbeeld onherstelbaar vernield.

Na de wederopbouw van de kerk werd er geen nieuw H.Hartbeeld teruggeplaatst, maar sinds 6 september 2003 staat er op initiatief van de Stichting Heemkundig Genootschap Castenray weer een H.Hartbeeld bij de kerk in het Venrayse kerkdorp.

Dit beeld is afkomstig uit de H.Willibrorduskerk van Geijsteren, een rustiek dorpje nabij Venray. Daar heeft het echter niet altijd gestaan. Oorspronkelijk is het beeld afkomstig uit Hazerswoude.

Het Heilig Hartbeeld is op 30 april 1931 door Petrus Oostdam en Catharina van Schie bij gelegenheid van hun 40 jarig huwelijksfeest geschonken aan het bestuur van de St.Michaelkerk in Hazerswoude. Het beeld is gemaakt in de ateliers van beeldhouwer Jac. Sprenkels te Hillegersberg.

Na de aflevering werd het beeld 'gewijd op het feest van Jezus` Koningschap op 26 October 1931'. De kosten van het beeld, die door voornoemd echtpaar gedragen werden, bedroegen inclusief plating 800 gulden.

De originele rekeningen van de timmer- en aannemersbedrijven, alsmede van de vervaardiging van het H.Hartbeeld, zijn in bezit van de Stichting Heemkundig Genootschap Castenray.

In januari 1969 fuseerden de parochies van de H.Michael en de H.Bernardus in Hazerswoude. In overleg met de gemeente werd besloten tot het bouwen van een multifunctioneel centrum, waarin ook de kapel voor de fusieparochie een plaats kreeg. De St.Michaelkerk, waar nog steeds het H.Hartbeeld stond, bleef tot 1977 in gebruik en kreeg daarna een wereldlijke bestemming. Toen het gebouw als godshuis in 1977 gesloten werd, kwam het beeld te behoren bij de inventaris, die niet in de verkoop kwam. Pater Ignace Wishaupt van het Karmelietenklooster in Hazerswoude werd belast met de afhandeling van de uit het depot te herplaatsen objecten, waaronder ook het H.Hartbeeld.

In 1977 volgde pater Peters voormalig bisschop Moors op als pastoor in Geijsteren. Pater Peters was een karmeliet, afkomstig uit het klooster van Hazerswoude. Regelmatig bracht hij een bezoek aan het klooster en hij vond het zonde dat het prachtige beeld daar zo maar in een depot stond. Hij kreeg toestemming het beeld te verplaatsen naar de H. Willibrorduskerk te Geijsteren in Noord-Limburg. Uiteindelijk had men ook in Geijsteren geen geschikte plek meer voor het beeld en toen men vernam van de zoektocht door Castenray naar een buitenbeeld, nam men contact op met de Stichting Heemkundig Genootschap Castenray.

Op maandag 17 maart 2003 besloot het kerkbestuur van de H.Willibrordusparochie te Geijsteren definitief het beeld te verkopen en wel voor de prijs van € 250,-.

Op zondag 23 maart werd de officiële verklaring van verkoop en overdracht getekend.

In augustus 2003 werd bij de Castenrayse kerk een sokkel voor het H. Hartbeeld gemetseld en op zaterdag 30 augustus 2003 werd het beeld op traditionele wijze, namelijk met paard en wagen, naar Castenray vervoerd en op de sokkel geplaatst.

Op zaterdag 6 september 2003 werd het beeld na een Plechtige H.Mis ter gelegenheid van het 70 jarig parochiejubileum met veel ceremonieel ingezegend door kapelaan Van Dijck.

Heel Castenray is trots, dat weer een monument als teken van het christelijk geloof bij de plaatselijke parochiekerk prijkt.

Het H.Hartbeeld anno 2003 in het Venrayse kerkdorp Castenray.

DE ST. JOZEFKAPEL TE HORST: EEN BEWOGEN GESCHIEDENIS

In de tijd van Napoleon stond er vlak bij de westrand van de bebouwde kom van Horst en al in het open veld een wegkapel die was toegewijd aan de H. Familie. In de loop der jaren raakte die kapel in verval en werd gesloopt. Luttele meters verderop werd in 1900 een kleine neogotische hal gebouwd waarin exclusief de H. Jozef kon worden vereerd. Dit monumentje werd het hart van de buurtvereniging rond Herstraat en St. Josephstraat.

In 1972 werd de kapel nogal beschadigd toen 'n cementwagen er tegenaan reed.

De stichting tot behoud en beheer van veldkruisen en kapellen was net opgericht en ik betrapte mezelf erop dat ik als voorzitter van die stichting geen enkele behoefte voelde me met het herstel van de schade te bemoeien. Dat had bij nader inzien te maken met een niet verwerkt trauma in mijn jeugd.

In 1936, ik was toen 11 jaar, werd mijn oom plots ernstig ziek en voorzien van de laatste sacramenten. Voor die oom had ik grote bewondering, vooral omdat hij ons met Pasen altijd een doos met grote, gevulde chocolade-eieren stuurde. In paniek - het was al in de Goede Week! - sprong ik op mijn fietsje en reed naar Boekend, waar de H. Jozef in zijn prachtige kapel steeds klaar stond om te helpen in alle nood. Ik heb daar langdurig en vurig gebeden voor de spoedige genezing van mijn oom. Maar toen ik thuis kwam was net het bericht gekomen dat hij al was overleden. Toen stortte er een wereld voor mij in en sindsdien vond ik de H. Jozef maar een ouwe sukkel.

Niet zo lang geleden ben ik tot de ontdekking gekomen dat de hele christenheid vanaf den beginne dezelfde mening was toegedaan, maar dat was om een heel andere reden. Bij de verkondiging van het leerstuk over de 'perpetuele maagdelijkheid' van Maria was er geen plaats voor een knappe, frisse jongeman die tot alles in staat was. Daarom werd hij op oude ikonen en middeleeuwse schilderijen steevast afgebeeld als een nukkige, oude man die in een hoekje zit te slapen, vaak met de rug naar het kerstgebeuren. Daar kwam in de 15e eeuw pas verandering in na heftige discussies aan de universiteit van Parijs en vooral door de bemoeienissen van Theresia van Avila, die hem uitriep tot patroon van de karmelieten. Later werd hij ook patroon van de universele kerk en zelfs 'voorzitter' van het werklie-denverbond.

Met de komst van de Spanjaarden in de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) drong de verering van de H. Jozef ook in de Zuidelijke Nederlanden door. Toen ontstond ook de unieke bedevaartplaats Smakt. Een kopie van het daar vereerde beeld bevindt zich in de kapel van Horst, in een bijzondere altaarkast.

Jan Haegens, groot-aannemer in Horst, stelde voor de in 1972 veroorzaakte schade aan de kapel te herstellen als ik zorgde voor de juiste stenen.

Zulks geschiedde. Onze stichting kon zelfs de verzekeringsspenningen toucheren!

Bij herhaling opperde de gemeente echter het plan om de kapel te slopen omdat deze voor het toenevende autoverkeer een hinderlijk obstakel vormde. 'Kerste Wum' was vóór want hij kon de dan vrijkomende grond goed gebruiken voor de uitbreiding van z'n slagerij. Maar de deken was tegen en sprak: 'Ik ben een oude man en het dragen van Ons Heer in de sacramentsprocessie is een zware job. Ik ben altijd blij als ik in de St. Jozefkapel even op verhaal kan komen.' De gemeente was zo verstandig een buurtonderzoek te doen waaruit bleek dat 80% van de bewoners voor het behoud was. Een zwaarwegend argument kwam, naar verluidt, van een buurtbewoner die bewogen uitriep:

'Wát?? 't Joëzefkepélke afbraeke, dát noëits! Dao heb ik mien schonste dochter gemákt!' Dat de scheidingswand tussen het sacrale en het profane in Horst soms flinterdun is en een kapel niet uitsluitend bezocht wordt om er de rozenkrans te bidden, wordt ook aangetoond door de mededeling van Jan Vullings dat hij op 'n morgen 'n onderjurk had gevonden in de Risselkapel, elders in Horst, die al generaties lang door zijn familie werd beheerd. De St. Jozefkapel bleef dus behouden.

In de tachtiger jaren was zij aan een intensieve restauratie toe. Na taaië besprekingen met de gemeente - de toenmalige eigenaar - over de verdeling van de kosten en met de ondersteunende deskundigheid van vele buurtbewoners werd de kapel gezandstraald en opnieuw gevoegd, de binnenmuren werden gestucadoord en de stenen pinakels en raamkozijnen vernieuwd. Ook werd de kapel van binnen en van buiten fris geschilderd.

In 1998 bleek het dak aan vernieuwing toe te zijn. De gemeente tastte wederom grootmoedig in de beurs en nam alle kosten voor haar rekening! Met hulp van de wijkraad en enkele vrijwilligers werd zelfs een St. Josephpleintje geconstrueerd, de beplanting werd opnieuw aangelegd en er kwam sierbestrating. Met gepast feestelijk vertoon werd de kapel weer in gebruik genomen.

En toen kwam de rijksoverheid. Die plaatste het geheel op de lijst van beschermde monumenten, overwegende dat de kapel een gaaf voorbeeld is van de neogotische stijl en opvalt vanwege het rijk uitgevoerde maaswerk in de vensters. De kapel is van bovenregionale cultuurhistorische waarde en domineert het straatbeeld ter plaatse. Inmiddels heb ik mijn mening over de H. Jozef herzien. Voor mij is hij de incarnatie van een oude christelijke wijsheid, namelijk dat onthouding meer met liefde te maken heeft dan de consumptie ervan. Het kan verkeren! Dat zei Bredero ook al.

HET MOORDKRUIS TE MAASBAND (GEMEENTE STEIN)

In het idyllische dorpje aan de Maas staat aan de rand van de Leutherhoekweg een evenzo idyllisch kapelletje onder een grote boom. Het veldbrandstenen gebouwtje is direct aan de klinkerweg gelegen die grenst aan een particuliere tuin. Het kleine en eenvoudige huisje heeft een rechthoekige opbouw met een met dakpannen gedekt zadeldak dat aan weerskanten enigszins overkraagt. De rechterzijwand en de achterwand die gedeeltelijk begroeid zijn met een klimplant, zijn voorzien van een cementstenen afdekking van een latere renovatie, waarbij een aangebouwd schuurtje is verwijderd.¹ De gevel steekt enigszins boven het zadeldak uit en is 'koud' tegen de rest van het gebouw geplaatst, dat wil zeggen dat een bouwnaad zichtbaar is en dat de bakstenen niet in verband zijn gemetseld. De driehoekige geveltop is afgewerkt met cementstenen sluit- en aanzetstenen. De voorgevel wordt geopend door een segmentboogvormige toegang waarvan de boog door middel van een rollaag is afgezet. Deze toegang is gesloten met een zwart smeedijzeren hek.²

Het interieur heeft evenals bij de kapel in Stein, Klein maar fijn, elders in deze gids, de vorm van een vergrote nis. Vanaf de segmentboog wordt de binnenkant door een oranjegeel, decoratief gepleisterd tongewelf overdekt. Een trekstang in het midden zorgt voor ondersteuning. De hele binnenkant, inclusief het fraaie tongewelf en de rollaag op de voorgevel, was voorheen wit gekalkt en voorzien van een zwarte teerplint. Tegen de achterwand staat op de tegelvloer naast een plantje en een boeket veldbloemen een smeedijzeren, zwart gelakt kruis dat tot aan het gewelf reikt. Aan het kruis hangt een goudkleurige corpus met erboven een eveneens goudkleurig, schuin geplaatst bordje met de letters INRI.

Deze afkorting werd door de Romeinse stadhouder Pontius Pilatus als veroordeling aan het kruis gehangen en betekent Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum, Jezus van Nazareth, Koning der Joden (Joh 19, 19). Van belang is de tekst die met witte letters op de schacht van het kruis is aangebracht: "Hier is dood gebleven Maria Nieuwehuysen - huisvrouw van Cris v. Mulken 1806".

Op 6 oktober 1806 ging Maria van Nieuwenhuysen, 45 jaar oud, kolen of hout halen voor een benodigd vuur.³ Zij liep hierbij over het erf van de vijandelijke buurman die, zoals bekend, niemand graag mocht. Op deze trieste dag was hij echter in een slechte en agressieve bui en stak zijn buurvrouw met een mes. Pastoor Raedts arriveerde echter te laat op de plaats van het misdrijf om haar de heilige Sacramenten toe te dienen, zij was reeds overleden. Als herinnering aan Maria Nieuwehuys hebben buurtbewoners toentertijd het kruis opgericht om voor haar zielenheil te bidden. Een dergelijk kruis wordt ook wel een moordkruis genoemd. De kapel is later ter bescherming van dit moord-

kruis gebouwd. Met Pinksteren kreeg het bedehuisje jaarlijks alle aandacht, waarbij het gebouwtje werd opgeknapt en versierd.

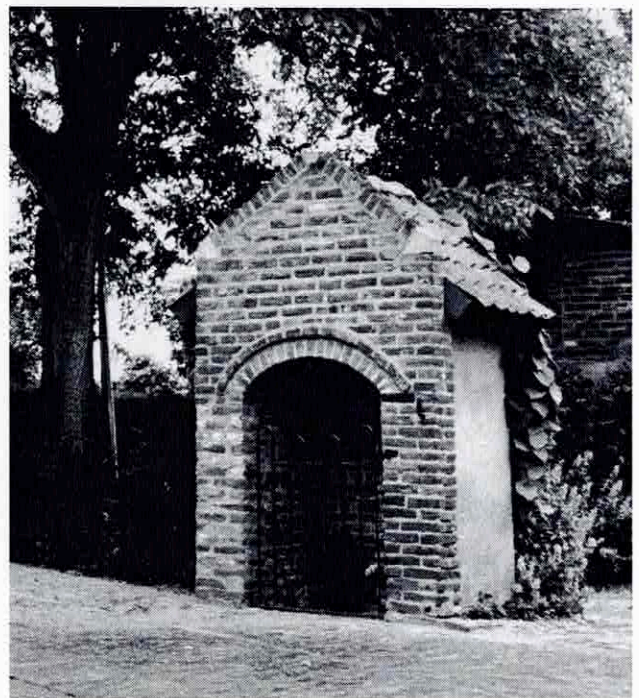
De opbrengsten hiervoor werden door een huis-aan-huiscollecte bij elkaar gebracht. Een meisje uit de buurt werd hierbij in een stoeltje meegedragen met een krans van pinksterbloemen rond haar hoofd. Zij kreeg de toepasselijke benaming 'de pinksterbloem'.⁴

¹ Dit was ongetwijfeld in het jaar 1952 doordat de buurt toentertijd heeft moeten pleiten voor het behoud van het kapelletje.

² Het hek was van oorsprong zilverkleurig. Zie foto Munsters (1985), pag. 64.

³ Maria ging volgens de overlevering 'een klomp vuur' halen, Munsters (1985), pag. 64.

⁴ De informatie over de geschiedenis is gebaseerd op Munsters (1985), pag. 63-64, en Spronkmans & Lemmens (1996), pag. 54.

Moordkruis Maasband

MEDEDELINGEN

- Op 26 juni 2003 overleed te Valkenburg op 72-jarige leeftijd de heer Jannie Willems. Hij vervaardigde in de regio veel wegkruisen en voorzag ze van zelfgemaakte teksten. Zijn zoons zijn voornemens zijn werk voor de wegkruisen voort te zetten. Wij betuigen de familie ons medeleven en wensen de zoons veel succes met het continueren van het werk van hun vader.
- De Stichting Heyerkapel te Stramproy gaf onlangs een zeer fraai boekwerk uit onder de titel: "Goddank...ich huuër de meule roese". Verhalen, feiten, legenden en bijzonderheden over Stramproyer kapellen en (weg)kruisen, Stramproy 2003. samenstelling Leo Janissen. ISBN 90-9016726-9. Met veel foto's en tekeningen in totaal 228 bladzijden.